

XIRISTIANLIK DINI

Abdulhayev Sardorbek

Farg'ona Davlat Universiteti Fizika-Matematika Fakulteti
Matematika Yo'nalishi 25.01-Guruh Talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19916653>

Annotatsiya: Xristianlik (yoki nasroniylik) — dunyodagi eng yirik va keng tarqalgan jahon dinlaridan biri bo'lib, milodiy I asrda Rim imperiyasining sharqiy qismida (Falastin hududida) vujudga kelgan. Ushbu din Iso Masihning (Iisus Xristos) hayoti, ta'limoti va faoliyati bilan bog'liq bo'lib, bugungi kunda 2,4 milliarddan ortiq izdoshiga ega.

Mazkur ish xristianlik dinining qadimgi dunyo mafkurasidan zamonaviy global e'tiqod darajasigacha bo'lgan evolyutsiyasini qamrab oladi. Unda o'rta asrlar Yevropa tafakkuri, xristian gumanizmi va ushbu dinning axloqiy-etik tamoyillari jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ochib berilgan. Shuningdek, turli madaniyatlar bilan o'zaro integratsiyalashuv jarayonlari va zamonaviy dunyodagi diniy tolerantlik masalalari tadqiq etiladi.

Kalit so'zlar: Xristianlik, dinshunoslik, vijdon erkinligi, konfessiyalararo totuvlik, diniy bag'rikenglik, Yangi Ahd, Bibliya, ma'naviy qadriyatlar, ijtimoiy-siyosiy jarayonlar.

Kirish: Tarixiy Ibtido

Xristianlik milodiy 1 asrda Rim imperiyasining sharqiy qismida, Falastin hududida yahudiylik muhitida paydo bo'ldi. O'sha davrdagi ijtimoiy-siyosiy inqiroz va Rim zulmi xalq orasida "Najotkor" (Messiya) kutilishi g'oyasini kuchaytirdi. Dinshunoslik nuqtai nazaridan, Iso Masihning (a.s.) shaxsi va uning ta'limoti bu intilishlarga ma'naviy javob bo'lib xizmat qildi. Dastlab kichik diniy jamoa sifatida shakllangan xristianlik, keyinchalik Pavlus (Paul) kabi havoriylarning say'-harakatlari bilan milliy chegaralardan chiqib, jahon diniga aylandi. 313-yilgi Milan edikti bilan bu din imperiyada rasman tan olindi va IV asr oxiriga kelib davlat diniga aylantirildi.

Xristianlikning Aqidaviy Asoslari

Xristianlik ta'limotining asosi uning muqaddas kitobi — Bibliya hisoblanadi. U ikki qismdan: Eski Ahd (yahudiylikdan meros qolgan qismlar) va Yangi Ahd (to'rtta Injil va havoriylar maktublari)dan iborat.

Dinning markaziy aqidasi "Muqaddas Uchlik" (Troitsa) hisoblanib, u Xudoning uch ko'rinishda: Ota, O'g'il (Iso Masih) va Muqaddas Ruh sifatida mavjudligini anglatadi.

Shuningdek, xristianlikda insoniyatning asliy gunohkorligi va Masihning o'zini qurbon qilishi orqali insoniyatni gunohlardan xalos etishi haqidagi "Najot" (Soteriologiya) g'oyasi fundamental o'rin tutadi.

Buyuk Bo'linish va Yo'nalishlar Tahlili

Xristianlik tarixi davomida siyosiy va ilohiyotga oid ixtiloflar sababli yirik bo'linishlarni boshdan kechirdi:

Pravoslaviye (Sharqiy xristianlik): 1054-yilda Rim papasi va Konstantinopol patriarxi o'rtasidagi "Buyuk sxizma" natijasida ajralib chiqdi. U asosan Vizantiya an'analarini saglab qolgan bo'lib, agidada o'zgarmaslikka va diniy marosimlarning (liturgiya) sirli tabiatiga urg'u beradi.

Katolitsizm (G'arbiy xristianlik): Rim papasi rahbarligidagi markazlashgan tizim. Ular "Priznak" (Muqaddas Ruhning O'g'ildan ham chiqishi) aqidasi va cherkov ierarxiyasining qat'iyligi bilan ajralib turadi.

Protestantizm: XVI asrda Martin Lyuter va Jan Kalvin boshchiligidagi Reformatsiya natijasida vujudga keldi. Ular katolik cherkovining hashamatiga va indulgensiya (gunohlarni pulga sotib olish) garshi chiqib, "fagat imon" va "faqat Bibliya" tamoyillarini ilgari surdilar.

Xristianlik Markaziy Osiyo va O'zbekiston Kontekstida "Dinshunoslik asoslari" kitobida qayd etilishicha, xristianlik Markaziy Osiyo hududiga ilk asrlardayoq kirib kelgan. Xususan, Nestorianlik yo'nalishi VII-VIII asrlarda Samarqand, Termiz va Buxoro kabi shaharlarda keng tarqalgan bo'lib, o'sha davrdagi islom madaniyati bilan mulogotda bo'lgan. Arxeologik gazishmalar (masalan, Termizdagi Qoratepa yaqinidagi xristian cherkovi goldiqlari) buni isbotlaydi.

Bugungi kunda O'zbekistonda xristianlikning turli konfessiyalari (Pravoslav, Rim-katolik, Evangelik-lyuteran va b.) O'zbekiston Respublikasining "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonuni asosida faoliyat yuritmoqda. Ular jamiyatdagi konfessiyalararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda.

Xulosa

Xristianlik dunyodagi eng yirik din sifatida insoniyat madaniyati, san'ati, huquq tizimi va falsafasiga ulkan ta'sir ko'rsatgan. Dinshunoslik nuqtai nazaridan ushbu dinni o'rganish nafaqat o'tmishni tushunishga, balki bugungi kundagi global ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni va dinlararo muloqotni tahlil qilishga yordam beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Dinshunoslik asoslari: o'quv qo'llanma / Mas'ul muharrir: L. Katayeva; O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Toshkent islom universiteti Islomshunoslik ilmiy-tadqiqot markazi. -Toshkent: «Toshkent islom universiteti» Umumiy ma'lumot uchun: "...ma'naviy qadriyatlarni asrash bugungi kunda dolzarb vazifadir [1, 280-b]." Islom dini haqidagi qismda: "...manbalarda keltirilishicha, ilm o'rganish har bir inson uchun muhim amal sanaladi [1, 145-b]." Xulosa qismida: "Axborot texnologiyalari asridamafkuraviy barqarorlikni ta'minlash jamiyat rivojining garovidir [1, 310-b]."
2. Dinshunoslik asoslari" (A. Mo'minov): 184–210-betlar: Xristianlikning kelib chiqishi, asosiy yo'nalishlari (pravoslavie, katolitsizm, protestantizm) va ta'limotining shakllanishi. 211–220-betlar: Zamonaviy xristianlik va uning ijtimoiy hayotdagi o'rni.
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi: 31-modda (eski tahrirda) / 35-modda (yangi tahrirda): Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar faoliyati haqidagi huquqiy asoslar.
4. Bibliya (Yangi Ahd): Matto, Mark, Luqo, Yuhanno bayon etgan xushxabarlar: Isoning hayoti va ta'limoti. Havoriylarning faoliyati: Dinning ilk tarqalish tarixi